

RÄNNAKUD REISIKIRJANDUSE RADADEL

16. aprillil 2010 toimus Tallinna Ülikoolis Eduard Vilde muuseumi ja Tallinna Ülikooli eesti keele ja kultuuri instituudi kirjandusteaduse osakonna koostöös Eduard Vilde 145. sünniaastale pühendatud konverents „Kirjanik kohvriga”, mis võttis vaatluse alla eesti reisikirjanduse.

Konverentsi avas Anneli Kõvamehe ettekanne „Fragmente reisimisest, reisikirjast, reisikirjandusest ja eesti reisikirjast”, mis puudutas teoreetilisemaid küsimusi, nt reisikirja ja reisikirjandu-

se mõistete erinevust (esimene on kasutuses žanrina, teine üldnimetusena tekstidele, mille peateemaks on reisimine) ning visandas etappe eesti reisikirja ajaloost, alustades esimesest algupärasest eestikeelsest reisikirjast, Jüri Jürissoni „Eestimehe teekond ümber mailma „Askoldi” laewa peal” (1867–1869), lõpetades tänapäevaga.

Pagulaskirjanduse suundumustest andis ülevaate Rutt Hinrikus ettekandes „Reisid ja reisikirjad paguluses”, mis puudutas reisikirja ja autobiograa-

filiste tekstide seoseid, eristas sunnitud reiside kirjeldusi ja reisimist kui lõbu.

Mare Mürsepp („Reisijutt lastekirjanduses”) keskendus lastekirjandusele, milles võib eristada vähemalt kolme liiki reise: esiteks kirjanik reisib ja kirjutab oma reisist, nt Oskar Lutsu „Inderlin”, Jüri Parijõe teosed, Eno Raua „Pödrasõit”, Manivald Kesamaa „Mis ma nägin Hiinas”, „Tallinn-Aafrika”; teiseks kirjanik jutustab paikadest lapstegelase kaudu: Eno Raud ja Aino Pervik „Rein karuradadel”, Harri Jõgisalu „Maaleib”, Juhani Püttsepp „Anni rännuteel”; kolmandaks reis fantaasiakirjanduses: Arvo Vallikivi „Retk ooboluste riiki”, Iko Maran „Lauri ja Kaie kummaline matk”, Ellen Niit „Midrimaa”.

Kadri Tüür võttis ettekandes „Ütle meri, mu meri... Heeringapüügilaev reisivahendina ja kirjanduse katalüsaatorina” vaatluse alla eesti merekirjanduse, käsitledes Ülo Tuuliku heeringapüügijutte, kõrvutades neid Juhani Smuuli teoste ning Evald Tammlaane heeringakirjadega.

Kairi Toometi „Üks reis – kaks reisikirja. Vilde Kagu-Euroopas” tutvustas Eduard Vilde XX sajandi alguse reisi Kagu-Euroopasse ning reisikirja „Mööda maad ja merd” (ilmus Teatajas 1903–1904) ja seda parodeerivat reisitatiiri „Läbi tahma ja tolmu” (ilmus Teataja naljalisas 1903), kus seiklevad Siirupi Siim, Sapi Saul ja Joone Jaan ning kõverpeeglis on nii sise- kui ka välispoliitilised küsimused.

Janika Kronbergi ettekanne „Karl Ast Sri Lankal ja Indias” visandas kirjaniku reisid ja peatuspaigad, käsitledes pike-malt Aasiat. Kui Karl Ast oli üks enim reisinud eesti kirjanikke, siis Friedebert Tuglast võib käsitleda kui radikaalseimat, maksimaalseimat reisijat, nagu märkis Toomas Haug ettekandes „Tuglase reisid”. Kasutades sõna *reis* laiemas tähenduses, retkles esineja eesti kirjandusmaastikul, märkides ühe sõlmpunktina maailma lõppu kui reisisihtpunkti, nt „Kalevipoeg” ja Tuglase novellid „Maailma lõpus”, „Viimne tervitus”. Kreutzwald visandas rahvusliku arhetüübi (tarkust tuleb omandada mujal), milles tegutses ka Tuglas. Tuglas oli arvatavasti esimene mõiste *turist* käsitlejaid Eestis, mõeldes selle all pealiskaudset reisimisviisi. Tuglasele oli reis eeskätt esteetiliste tundmuste läbielamine.

Konverentsi lõpetas Matthias Josti ettekanne „Kultuuride kaubamajas: Jaan Kaplinski reisikirjad 20. sajandi lõpus”, mis märkis, et „rohkem kui reis konkreetse paika on Kaplinski reisid mõttereisid, mis kõnelevad sellest, millises maailmas me elame, sõltumata kohast, kus me parasjagu viibime”. Kaplinski „Teekond Ayia Triadasse” on raamat kultuuridega kohtumisest, rändamine ruumis ja ajas, vähem tähelepanu on selles pööratud Kreeka, mida autor külastab, ülekaalus on mõtisklused kultuurist ja üleilmastumisest.

ANNELI KÕVAMEES